DZIEKANAT
Wydziału Historycznego UJ
wpłynęło 14.07.2023

Streszczenie pracy doktorskiej

Autorka: Magdalena Więckowska
Temat dysertacji: Góra jako byt żywy w ujęciu archeologii krajobrazu. Architektura inspirowana krajobrazem sakralnym w Centralnym Meksyku.
Opiekun: dr hab. Jarosław Źrałka, prof. UJ
Data sporządzenia: 13.07.2023

Koncepcja świętego krajobrazu jest szeroko znana na całym świecie niezależnie od miejsca oraz czasu. Można prześledzić historię takich miejsc na podstawie wierzeń, praktyk religijnych, przekazów historycznych, materiału archeologicznego, czy własnych obserwacji, gdyż w bardzo wielu miejscach krajobraz sakralny nadal ma istotne znaczenie. W Mezoameryce jedną z najbardziej rozpoznawalnych form świętego krajobrazu są góry. Mają one bardzo rozbudowaną symbolikę, ale ich najważniejszym aspektem będzie związek z wodą oraz rolnictwem. Metodologia użyta podczas tych badań związana była przede wszystkim z założeniami archeologii krajobrazu, ontologii oraz fenomenologii. Dzięki zastosowaniu założenia krajobrazowego, holistycznego, habitusu, czy relacyjności udało się określić charakterystyczne cechy świętych gór na obszarze Centralnego Meksyku oraz ich związków z architekturą. Ogólnie święte góry nawiązywały do miejsca obfitości związanego z życiodajną wodą oraz kukurydzą. Rytuały, które były odprawiane na ich szczytach zazwyczaj odnosiły się do prośby o deszcz oraz obfitość plonów. Na szczytach niektórych gór budowano świątynie oraz sanktuaria, w których odprawiano rytuały głównie związane z bóstwami deszczu. Badania archeologiczne potwierdziły, że miejsca te były użytkowane przez różne grupy społeczne na przestrzeni setek lat.

Ze świętymi górami związanych jest wiele elementów, które często przyjmowały aspekt symboliczny. Najbardziej jaskrawym przykładem będą jaskinie, które w formie naturalnej często były zagospodarowane rytualnie, zaś w sztuce czy architekturze ukazane pod postacią paszczy ziemskiego bóstwa/potwora. W Centralnym Meksyku jaskinie związane były z koncepcją pojawienia się ludzkości, która miała wyjść z miejsca zwanego Chicomoztoc, czyli Miejsca Siedmiu Jaskiń. W dokumencie *Historia Tolteca-Chichimeca* miejsce to zostało przedstawione jako podziemna jaskinia wewnątrz góry Colhuacan. Zgodnie z przekazami Chicomoztoc symbolicznie wiązało się z koncepcją ziemskiego łona, które było miejscem pochodzenia. Górska jaskinia była także symbolicznym przejściem, które łączyło świat ziemski z podziemnym, pozwalało na kontakt z przodkami oraz bóstwami, które takie

wzniesienie zamieszkiwały. Wiele z tych elementów przetrwało do czasów współczesnych, a jaskinie w obrębie gór, które niegdyś uznawano za święte, są nadal odwiedzane, zaś w ich wnętrzu zostawia się dary w postaci świec, kopalu oraz kwiatów. Społeczności Majów również współcześnie czczą święte góry. Majowie Tzotzil z okolic miejscowości Zinacantán (Chiapas, Meksyk) uważają, że góry są zamieszkiwane przez ich przodków, którym należy składać ofiary, a na szczytach takich wzniesień ustawiane są krzyże i odbywają się ceremonie związane z prośbą o deszcz i obfitość plonów.

Architektonicznie góry połączone były ze świątyniami, które posiadały pewne określone cechy oraz symbole. Najlepiej rozpoznanym przykładem jest Templo Mayor w Tenochtitlan, która miała formę podwójnej świątyni poświęconej bogu deszczu – Tlalokowi oraz bogu wojny – Huitzilopchtli. Meszikowie uważali tę świątynię za kopię Coatepec, czyli Góry Węża. Miała ona być związana z miejscem narodzenia ich boga-patrona jakim był Huitzilopochtli, którzy miał na tym wzniesieniu pokonać swoją siostrę boginię Coyolxauhqui, przez co został ustanowiony paradygmat wojny oraz legitymizacji władzy. Innymi odniesieniem do Templo Mayor była tzw. Góra Pożywienia (Tonacatepetl) związana z miejscem pochodzenia kukurydzy, którą meszicka świątynia także mogła reprezentować. Jak już zostało wspomniane odniesienia architektoniczne są często widoczne na wzgórzach w postaci pozostałości po świątyniach oraz śladów po odbywanych tam rytuałach poświęconych bóstwom deszczu. Takim przykładem może być Góra Tlaoka, na której szczycie znajdują się pozostałości po sanktuarium poświęconemu temu bóstwu. Diego Durán opisywał, że było to miejsce związane z coroczną pielgrzymką okolicznych władców, aby poprosić bóstwo o deszcz podczas zbliżającej się pory deszczowej.

Udało się także ustalić, że święte góry nie musiały być bezpośrednio związane z architekturą lub jej elementami. Pełniły one funkcję rezerwuaru wody oraz kukurydzy, w związku z czym dla społeczności rolników odgrywały niezwykle istotną rolę. Niezależnie, czy na danym szczycie górskim była świątynia lub ołtarz i tak składano tam ofiary w postaci żywności, czy koplau. Kult świętej góry nie musiał być zatem związany z odbyciem pielgrzymki do sanktuarium lub świątyni. Symbolika gór była tak ważna, że postrzegano je jako byty żywe oraz swoistą formę boga.

Magdalena Więckowska

DZIEKANAT
Wydziału Historycznego UJ
wpłynęło 14.01.2023

Summary of the doctoral thesis

Author: Magdalena Więckowska
Title: Mountain as a being alive in terms on landscape archaeology. Architecture inspired by scared landscape in Central Mexico
Supervisor: dr hab. Jarosław Źrałkia, prof. UJ
Date: 13.07.23

The concept of the sacred landscape is broadly known worldwide regardless of time and specific place. The history of such places can be traced based on beliefs, religious practices, historical records, archaeological material and own observations as in a lot of places the sacred landscape still is a significant part of the culture. In Mesoamerica one of the most recognizable forms of sacred landscape are mountains. They have very extensive symbolism even though the most important one is their connection with water and agriculture. The methodology used in this study is strictly related to approaches of landscape archaeology, ontology and phenomenology. Due to the usage of landscape, holistic, habitus and relationality approaches it was possible to establish characteristic features of sacred mountains and their connection with architecture in the area of Central Mexico. In general sacred mountains were referring to a place of abundance connected with life-giving water and maize. The rituals performed on the mountain summits usually were alluding to appeals for the rain and harvest abundance. What is more, on some of the summits there were built temples and sanctuaries mostly dedicated to gods of the rain. Archaeological research confirmed that those places were used by various communities throughout the hundreds of years.

There are a lot of components connected with sacred mountains that took on symbolic meaning. The most striking example is the caves which in their natural form were used ritually, however in the art and architecture were depicted as the maw of the earth deity/monster. In Central Mexico the caves were connected with the concept of the emergence of humankind which was supposed to begin in the place called Chicomoztoc - the Place of the Seven Caves. In the document *Historia Tolteca-Chichimeca* that place was shown as an underground cave inside of the Colhuacan mountain. According to historical sources, Chicomoztoc was symbolically referring to the idea of the womb of Earth where humankind has its origins. The mountain cave was also a symbolic passage between Earth and the underground world which allowed for communication with ancestors and deities habituating this mountain. Many of these components have survived to the present day; the mountain caves believed to be sacred are still visited and offerings such as candles, copal and flowers

can be found in their interiors. Sacred mountains are also worshiped by modern societies. Tzotzil Maya from the area of the Zinacantán (Chiapas, Mexico) believe that the mountains are inhabited by their ancestors who should receive offerings. This is the reason why they are raising crosses and performing ceremonies connected with the prayers for rain and harvest abundance over there.

From the architectural point of view, the mountains were connected with the temples which had some specific features and symbols. The best-known example is Templo Mayor in Tenochtitlan in the form of the double temple dedicated to the god of rain (Tlaloc) and the god of war (Huitzilopochtli). Mexicas believed that this temple is a copy of Coatepec – The Snake Mountain. It was the place where Huitzilopochtli - their patron god - was born. He defeated his sister - Coyolxauhqui on this mountain, which led to the creation of war and the legitimization of the dominion paradigm. Another reference to the Temple Mayor was the so-called Mountain of Sustenance (Tonacatepetl). Related to the origins of the maize, which could be also represented by the Mexicas temple. As mentioned before, architectural features are often seen on the hills in the form of relics of temples and residues left after rites performed there in the name of the gods of rain. The Tlaloc Mountain is an example of where the remains of the sanctuary assigned to this deity can be found. Diego Durán had described that it was the place of the annual pilgrimage of local rulers in order to pray for rain during the upcoming rainy season.

During the study it was established that the sacred mountains did not have to be directly connected with architecture or its components. They were fulfilling the role of the both water and maize reservoir therefore they were the crucial landscape features for agricultural society. Regardless of whether there was a temple or an altar on a mountain peak, food or copal were offered there. Therefore, the cult of the holy mountain did not have to be associated with a pilgrimage to sanctuaries or temples. The symbolism of the mountains was so important that they were perceived as living beings and a form of god.

Magdalena Wiszowata